

Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms kommun får kritik för att inte ha verkställt en domstols dom om umgänge med umgängesstöd

Beslutet i korthet: Tingsrätten beslutade att ett barn skulle ha rätt till umgänge med sin pappa i närvaro av umgängesstöd. Vid verkställighet av tingsrättens dom ställde stadsdelsnämnden upp ett villkor om att en tolk skulle närvara vid umgänget. Eftersom nämnden inte lyckades få tag i en tolk kunde umgänget inte komma till stånd.

När en domstol har beslutat om umgänge med umgängesstöd är nämnden skyldig att utse en viss person att medverka vid umgänget (6 kap. 15 c § föräldrabalken). Nämndens uppgift efter domstolens beslut är av rent verkställande karaktär.

Nämnden kan ställa upp vissa ordningsföreskrifter och liknande när nämnden tillhandahåller umgängesstöd, inte minst när umgänget sker i lokaler som förvaltningen tillhandahåller för umgänget. Föreskrifterna kan röra t.ex. vilken del av lokalerna den enskilde och andra får vistas i och andra regler som syftar till att man inte stör andra personer som har umgänge vid samma tidpunkt. Nämnden får dock inte ställa upp villkor för umgänget som i praktiken begränsar barnets rätt till umgänge med föräldern.

I beslutet konstaterar JO att tingsrätten varken i sin dom eller på annat sätt har uttalat något om att det vid sidan av umgängesstödet skulle finnas en tolk med vid umgängestillfällena. JO konstaterar också att nämndens villkor om att en tolk skulle vara med vid umgänget uppenbarligen inte utgjorde en ren ordningsregel. Nämnden hade alltså inte något stöd för att ställa upp ett villkor om att en tolk skulle vara med vid umgänget. JO kritiserar stadsdelsnämnden för att den inte verkställde tingsrättens dom.

Bakgrund

AA och BB har två barn tillsammans som är födda 2003 och 2008. Under 2015 ansökte BB om äktenskapsskillnad vid Södertörns tingsrätt och yrkade att hon ensam skulle ha vårdnaden om barnen.

Den 24 januari 2017 beslutade tingsrätten att BB skulle ha ensam vårdnad om barnen. Vidare beslutade tingsrätten att det yngsta barnet skulle ha rätt till umgänge med AA under tre timmar varannan helg i närvaro av umgängesstöd. Umgänge med umgängesstöd skulle pågå i högst tre månader.

Anmälan

I en anmälan klagade AA på socialtjänsten (Familjerätt Sydväst) i Stockholms kommun och uppgav bl.a. att familjerätten inte verkställt Södertörns tingsrätts dom från den 24 januari 2017 om umgänge med umgängesstöd.

Utredning

JO begärde att Älvsjö stadsdelsnämnd i Stockholms kommun skulle yttra sig över det som AA hade anfört i sin anmälan till JO. I remissvaret anförde nämnden bl.a. följande:

- - -

Familjerätt Sydväst har bedömt att umgänget inte kan verkställas med anledning av stor oro för att barnens trygghet skulle komma att äventyras vid umgängestillfällena. Oron grundar sig på att barnen vid tidigare umgängen visat tecken på otrygghet och ovilja till att träffa umgängesföräldern. Bedömningen har haft sin utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Familjerätt Sydväst har på olika sätt försökt hitta lösningar för att umgänget ska blir tryggare för barnet. Familjerätten har även föreslagit och undersökt möjligheterna för andra stödsatser till umgängesföräldern vad gäller att utveckla föräldraförmåga i syfte att umgängesföräldern ska sätta barnens behov i fokus och därmed skapa förutsättningar för en trygg relation dem emellan.

Förvaltningens redogörelse

Ärendet rör AA och hans två barn födda 2003 och 2008.

Beslut om umgänge mars 2016

Den 9 mars 2016 inkom beslut från Södertörns tingsrätt om umgängesstöd gällande AA och hans två barn. Enligt beslutet ska barnen ha umgänge med sin pappa med umgängesstöd under två timmar varannan lördag. I tingsrättens beslut fanns inget slutdatum för umgänget fastställt då målet om makarnas äktenskapsskillnad ännu inte var avgjort.

I april 2016 genomförde Familjerätt Sydväst enskilda uppstartsmöten med föräldrarna för att planera umgänget. En umgänsplan fastställdes som även innefattade samtal med barnen samt invänjningstider i umgänslokalen. Under perioden 24 april till och med 16 juli 2016 ägde umgänge rum under sex tillfällen i Familjerätt Sydvästs umgänslokal i Älvsjö. Vid samtliga umgängen närvarade umgängesstödare samt tolk.

Umgängesstödarna observerade att barnen visade tecken på otrygghet vid samtliga umgängestillfällen med sin pappa. Vidare har umgängesstödarna observerat att det yngre barnet haft vissa goda stunder med sin pappa medan det äldre barnet tydligt tagit avstånd både verbalt och fysiskt under umgängestillfällena. Umgängesstödarna har hört att AA pratat illa om barnens mamma inför barnen och trots umgängesstödarnas uppmaningar och förslag på annat bemötande har detta fortsatt.

Under pågående insats med umgängesstöd har Familjerätt Sydväst haft enskilda uppföljande samtal med föräldrarna vid flertal tillfällen i syfte att försöka skapa en tryggare miljö för barnen. Handläggarna vid Familjerätt Sydväst har i uppföljningssamtal med AA betonat vikten av att han inte talar illa om barnens mamma inför barnen och på olika sätt undersökt hur han kan göra för att barnen ska känna sig trygga med honom. Handläggarna har uppfattat att AA har haft svårt att fokusera på barnens behov även under deras samtal. Barnens mamma har uttryckt oro för att barnen påverkas negativt av umgänget då de varit ledsna efter umgängen bland annat då pappan talat illa om henne vid umgängen.

Familjerätt Sydväst har även haft två uppföljningssamtal med barnen. Under det första uppföljningssamtalet framförde barnen önskemål om att deras pappa ska visa mer intresse för dem under umgängen och inte prata illa och ställa frågor om deras mamma. Vid det sista uppföljningssamtalet uttryckte barnen klart och tydligt att de inte ville fortsätta med umgängen då det inte blivit bättre och då de fortfarande kände sig otrygga.

Med anledning av att barnen upplevt otrygghet under umgängen och då AA inte förmått att sätta barnen i fokus bedömde Familjerätt Sydväst att umgänget behövde avbrytas. Den 9 september rapporterade Familjerätt Sydväst till Svea hovrätt hur umgänget fungerat samt att umgänget avbrutits med anledning av ovanstående.

Beslut om umgänge januari 2017

Den 24 januari 2017 beslutade Södertörns tingsrätt att det yngsta barnet ska ha rätt till umgänge med sin pappa under tre timmar varannan helg med umgängesstöd i den umgängeslokal som de tidigare besökt. Umgänget skulle pågå i högst tre månader enligt tingsrättens beslut.

I februari 2017 genomförde Familjerätt Sydväst enskilda uppstartsmöten med föräldrarna för att planera umgänget. I inledande uppstartsmöten med AA framkom önskemål om att byta umgängesstödare då han saknade förtroende för umgängesstödjarna och menade att de rapporterat felaktigheter och anklagat honom för sådant som inte stämmer. Familjerätt Sydväst bedömde det som olämpligt att byta umgängesstödare dels då det inte var möjligt rent praktiskt och dels då barnen redan skapat en trygg relation med dessa umgängesstödare. Kontinuitet och en trygg relation med umgängesstödjarna bedömdes som en viktig förutsättning för att det yngsta barnet ska kunna känna sig trygg under umgängen. Vidare bedömde Familjerätt Sydväst i samband med uppstartsmötena att AA fortsatt saknade förmåga att se sin egen del i att skapa trygghet för barnen under umgängen samt en oförmåga att sätta barnens behov i fokus.

För att få till stånd umgängestillfällena enligt beslut från domstol har Familjerätt Sydväst vid ett flertal tillfällen försökt ordna med en tolk på dialekten sylheti dock utan lyckat resultat. Den främsta orsaken till att tolk inte har kunnat ordnas beror på att tolk med aktuellt språk och dialekt inte har funnits att tillgå på helgerna. Det finns från stadsdelsnämndens sida inget krav på att tolk ska närvara vid umgängen i umgängeslokalen. Det är vanligt att föräldrar talar sitt modersmål med sina barn utan att tolk närvarar. Utifrån tidigare kännedom har dock oron för barnens situation och tidigare upplevda otrygghet föranlett bedömningen att det fanns en stor risk att umgängen inte skulle bli bra för barnet om de skulle ske utan tolk. Familjerätt Sydväst bedömde att det för barnets bästa är av stor vikt att umgängesstödjarna har möjlighet att gå in och avbryta umgänget i det fall AA likt tidigare fokuserar på mamman i stället för på barnen. Oron för att umgängen inte skulle bli bra för barnet förstärktes då AA i samtal med handläggarna inte visade på någon förändring vad gäller att sätta barnen i fokus.

Vidare bedömde Familjerätt Sydväst att umgänge med umgängesstöd inte är rätt insats för barnen och föräldrarna. Familjerätt Sydväst ansåg att det skulle vara positivt för barnen om deras pappa sökte och tog emot stöd i sitt föräldraskap. Föräldrarna och det yngsta barnet informerades om familjerättens bedömning och var positiva till att handläggarna vid familjerätten undersöker möjlighet till stöd genom socialtjänsten vad gäller föräldraskapet.

Handläggarna på Familjerätt Sydväst har undersökt möjligheterna till stöd och hjälp från socialtjänsten i berörd kommun/stadsdel samt har även haft en dialog kring AA:s stödbehov i föräldraskapet med den pågående samtalskontakt som han har på stadsdelsförvaltningen.

Den 11 april 2017 rapporterade Familjerätt Sydväst att umgänge med umgängesstöd inte har kunnat verkställas.

Förvaltningens bedömning av handläggningen

Syftet med umgängesstödet är att det ska bidra till trygghet för barnet. Det är inte en umgängesförälders behov av stöd eller den andre förälderns tveksamheter till umgänget som i sig ska ligga till grund för bedömningen av om umgängesstöd behövs eller inte. Umgängesstöd bör begränsas till situationer då det ur barnets synvinkel är befogat. När det enbart gäller en förälders eventuella behov av stöd och hjälp vid umgängesrättens utövande bör stöd- och hjälpbehovet prövas i de former som finns enligt socialtjänstlagen. Nämnden har även en skyldighet att agera om umgänget enligt nämndens bedömning bör avbrytas, exempelvis om barnet mår dåligt eller riskerar att fara illa om umgänget fortsätter (Familjerätt, Kommunernas arbete med umgängesstöd, Socialstyrelsen).

Barnets bästa har varit utgångspunkten för familjerättens bedömning vad gäller att inte verkställa umgänge med umgängesstöd enligt domstolens beslut i AA:s ärende i januari 2017. Bedömningen är att umgängesstödet under rådande förutsättningar inte kunde säkerställa barnets trygghet under umgängen. I uppstartssamtalen med AA var det tydligt att hans behov av stöd i sin föräldraroll var fortsatt stort. Umgängesstödjarna har rapporterat att de vid tidigare umgängen då tolk närvarat fått ingripa då det han uttryckt verbalt till barnen bidragit till otrygghet. Familjerätten har uppfattat att umgängesstödjarnas uppgift under rådande omständigheter tenderar att handla om förälderns behov av stöd och hjälp snarare än barnets.

Familjerätt Sydväst har på olika sätt försökt hitta lösningar för att umgänget ska blir tryggare för barnet i samtal med umgängesföräldern samt även föreslagit och undersökt möjligheterna för andra stödsatser i socialtjänstens regi vad gäller att utveckla umgängesförälderns föräldraförmåga.

Förvaltningen bedömer att familjerättens handläggning har varit förenlig med barnets bästa och att familjerätten har fullgjort sitt ansvar att avbryta umgänget då det fanns en överhängande risk för att barnets trygghet inte kunde garanteras. Omständigheten att tolk inte kunnat tillhandahållas bedöms vara sekundär då umgängesstödjarnas uppdrag vanligtvis kan genomföras utan tolk. Skälen till att tolk bedömts som nödvändigt i detta ärende har handlat om en stor oro för att barnets trygghet äventyras om umgängesstödjarna inte förstår vad som sägs. De umgängen som skedde med tolk under 2016 avbröts med anledning av att barnen var otrygga samt med anledning av att umgängesstödjarna behövde ingripa för att skydda barnen från att höra sin pappa prata illa om deras mamma. Förvaltningen bedömer att familjerättens oro för att genomföra umgängen, med eller utan tolk, varit befogad mot bakgrund av hur umgängesföräldern agerat i tidigare umgängen samt då handläggarna i uppstartssamtalen inför umgänge under 2017 upplevde att det inte skett någon förändring.

- - -

AA kommenterade remissvaret.

Bedömning

Rättslig reglering

Umgänge med umgängesstöd regleras i 6 kap. 15 c § föräldrabalken, FB. Enligt den bestämmelsen gäller följande. När en domstol beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får den, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Ett beslut om umgängesstöd ska gälla för en viss tid. Innan ett beslut om umgängesstöd meddelas ska domstolen inhämta yttrande från socialnämnden. Socialnämnden ska efter domstolens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget. Socialnämnden

ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt. Vad som är bäst för barnet är avgörande vid alla beslut om umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet far illa (6 kap. 2 a § FB).

Innan domstolen fattat beslut om umgänge med umgängesstöd är det socialnämndens uppgift att i ett yttrande till domstolen ange sin inställning till om det tänkta umgänget med umgängesstöd är praktiskt genomförbart. Nämnden ska däremot inte ange sin inställning till om umgänget med umgängesstöd är lämpligt eller inte (se prop. 2009/10:192 s. 30). När domstolen har beslutat om umgänge med umgängesstöd är socialnämnden skyldig att utse en viss person att medverka vid umgänget. Socialnämndens uppgift efter domstolens beslut är därför av rent verkställande karaktär (se bl.a. prop. 2009/10:192 s. 14, JO 2013/14 s. 430, dnr 3946-2011 och JO:s beslut den 17 maj 2018, dnr 3428-2016).

Efter att domstolens avgörande har verkställts ska socialnämnden följa upp hur umgänget fungerar. Hur omfattande behovet av uppföljning är i ett visst ärende får avgöras utifrån ärendets karaktär.

Särskilda händelser i anslutning till umgängestillfällena kan självklart påverka behovet av uppföljning. Om socialnämnden bedömer att umgänget bör avbrytas, t.ex. för att barnet mår dåligt av umgänget eller riskerar att fara illa om det fortsätter, har nämnden en skyldighet att agera. I en sådan situation har socialnämnden olika handlingsalternativ. Nämnden kan föreslå föräldrarna att väcka talan om ändring av umgängesbeslutet eller själv väcka en sådan talan (se 6 kap. 15 a § FB och prop. 2005/06:99 s. 89 f.). Nämnden kan också inleda en utredning enligt socialtjänstlagen (2001:453) om nämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd (se prop. 2009/10:192 s. 31).

Skärholmens stadsdelsnämnds handläggning i det aktuella fallet

Skärholmens stadsdelsnämnd har i sitt remissvar anfört att familjerättsenheten ansåg att umgänge med umgängesstöd inte var rätt insats för barnen och föräldrarna. Som jag anfört ovan angående innebörden av den rättsliga regleringen har det inte legat på nämnden att göra den bedömningen, utan det är domstolen som ska ta ställning till frågan om umgängesstöd. Nämndens handläggning är begränsad till att verkställa domstolens beslut.

Enligt familjerättsenheten var den avgörande orsaken till att tingsrättens beslut om umgängesstöd inte kunde verkställas att den inte lyckades ordna en tolk som kunde närvara vid umgänget. Om en tolk inte var med vid umgängestillfällena fanns det enligt enheten en överhängande risk för att barnets trygghet inte kunde garanteras.

Det ligger i sakens natur att nämnden kan ställa upp vissa ordningsföreskrifter och liknande när den tillhandahåller umgängesstöd. Inte minst när umgänget

sker i lokaler som förvaltningen tillhandahåller för umgänget kan det finnas skäl att ha sådana föreskrifter. Föreskrifterna kan röra t.ex. vilken del av lokalerna den enskilde får vistas i och andra regler som syftar till att man inte stör andra personer som har umgänge vid samma tidpunkt. Nämnden får dock inte ställa upp villkor för umgänget som i praktiken begränsar barnets rätt till umgänge med föräldern.

I det aktuella fallet ställde nämnden upp ett villkor om att en tolk skulle finnas med vid umgängestillfällena. Jag har inte underlag för att uttala mig om huruvida det fanns skäl för nämndens ståndpunkt. Oavsett hur man ser på frågan kan jag konstatera att tingsrätten varken i sin dom eller på annat sätt uttalat att det vid sidan av umgängesstödet skulle finnas en tolk med vid umgängestillfällena. Eftersom nämnden inte lyckades få tag i en tolk kunde umgänget inte komma till stånd. Nämndens föreskrift har uppenbarligen inte utgjort en ren ordningsregel. Det har alltså inte funnits något stöd för nämnden att ställa upp ett krav på att en tolk skulle vara med vid umgänget.

Det är av grundläggande betydelse att det som en domstol har bestämt följs av den myndighet som ska verkställa beslutet. Nämnden ska kritiseras för att den inte verkställde tingsrättens dom.

Det som AA har anfört i övrigt ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.